

شماره گزارش: ۵۴

ردیف: ۱۸

دوره دوازدهم - سال دوم

تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۹/۱۷

گزارش کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست در خصوص:
«بررسی علل و عوامل وقوع آتش‌سوزی جنگل‌های هیرکانی منطقه ایت مرزن آباد چالوس»

ماده (۱۰۷) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

معاونت نظارت

اداره کل کارشناسی نظارت

بسمه تعالی

هیات رئیسه محترم مجلس شورای اسلامی

با سلام و احترام

در اجرای تبصره (۱) ماده (۱۰۷) قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، به پیوست گزارش کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست در خصوص "بررسی علل و عوامل وقوع آتش سوزی جنگل های هیرکانی منطقه ایت مرزن آباد چالوس" جهت قرائت در جلسه علنی مجلس شورای اسلامی تقدیم می شود.

محمدجواد عسکری

رئیس کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

گزارش کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست در خصوص " بررسی علل و عوامل وقوع آتش سوزی جنگلهای هیرکانی منطقه ایت مرزن آباد چالوس "

مقدمه:

«آتش سوزی های سالیانه در جنگل های ایران» یکی از عوامل تهدید زیست محیطی کشور و رویه های طبیعی کشور محسوب می گردد که در صورت عدم مدیریت جامع حریق های پراکنده ، این پدیده ممکن است به بحران تبدیل و بخش هایی از جنگل ها را نابود نماید لذا با توجه به اهمیت و ضرورت بررسی حادثه آتش سوزی جنگل های هیرکانی در منطقه ایت ، این کمیسیون بنا به دستور ریاست محترم مجلس، ضمن بازدید از جنگل های ایت در تاریخ های ۱۴۰۴/۰۹/۳ و ۱۴۰۴/۰۹/۸ که به وسعت ۲۰۰ هکتار بصورت لکه ای درگیر آتش سوزی با این توضیح که مساحت محدوده هایی که پوشش گیاهی آن سوخته و تخریب گردیده است حدود ۱۰ هکتار برآورد می شود بررسی و گزارش را تقدیم می نماید:

کمیسیون کشاورزی ، آب ، منابع طبیعی و محیط زیست با تشکیل جلسه مشترک با کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور و حضور مدیران دستگاه های مسئول از جمله استاندار مازندران، معاون وزیر کشور و رئیس سازمان مدیریت بحران، رئیس سازمان منابع طبیعی، معاونین سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان برنامه و بودجه ، وزارت امور خارجه، فراجا، هلال احمر و بررسی نهایی توسط کمیته منابع طبیعی ، امور اراضی و خاک کمیسیون ، در تاریخ ۱۴۰۴/۰۹/۰۵ و ۱۴۰۴/۰۹/۱۶ اقدام نمود.

با عنایت به جلسات متعدد با کارشناسان و دستگاه های اجرایی و نیز مطالعه تطبیقی تجارب موفق کشورهای پیشرو در این زمینه، گویای وضعیت هشدار و لزوم عزمی ملی برای نجات سرمایه های طبیعی کشور را که این بحران را بدلائل و عواملی مانند قرار گرفتن کشور ایران در منطقه خشک و نیمه خشک و همچنین خشک سالی های اخیر، تغییر اقلیم و دیده نشدن مؤلفه های اقتصادی موثر برای مشارکت جوامع محلی را مضاعف نموده و رو به گسترش می باشد را نیز می طلبد.

شرح حادثه :

حریق در مرحله اول در مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۱۰ شروع و در مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۱۴ کاملاً اطفاء می گردد اما مجدداً با وزش باد کانون های خفته حریق از شامگاه ۱۴۰۴/۰۸/۲۴ فعال و مجدداً حریق در نقطه دیگر آغاز شده و نهایتاً در مورخ ۱۴۰۴/۰۹/۱ با تلاش تمامی نیروها و دستگاه های مرتبط در عملیات اطفاء حریق ، آتش سوزی جنگل های ایت مهار گردیده است.

مزید استحضار؛ جنگل های این منطقه با توجه به تغییر اقلیم و افزایش درجه دما تا ۱,۵ درجه و عدم بارندگی مطلوب (کمتر از ۲۱ میلیمتر) و مواردی مانند انباشتگی فراوان پوشش لاشبرگ و مواد آتش گیر در جنگل، در مجموع موجب فراهم شدن شرایط مستعد برای آتش سوزی جنگل ها گردیده است.

در حادثه مذکور محدوده حریق مساحت درگیر با آتش سوزی بیش از ۲۰۰ هکتار بوده است اما مساحت محدوده‌هایی که پوشش گیاهی آن سوخته و تخریب گردیده است حدود ۱۰ هکتار برآورد می‌شود.

اهمیت جنگل‌های هیرکانی:

وسعت جنگل‌های هیرکانی در ایران بیش از ۲ میلیون هکتار می‌باشد. این منابع ارزشمند که مربوط به دوره سوم زمین‌شناسی و دارای قدمت دیرینه است و گستره آن از آستارا تا گیلداغی در کرانه جنوبی دریای خزر به طول تقریبی ۸۰۰ کیلومتر و عرض ۲۰ تا ۷۰ کیلومتر از جلگه دریای خزر تا ارتفاع ۲۸۰۰ متر از سطح دریا را در بر گرفته است و تاکنون ۸۰ گونه درختی پهن برگ، ۶۰ گونه سوزنی برگ، ۵۰ گونه درختچه‌ای در این جنگل‌های شناسایی و گزارش شده است و بدلیل کاربری‌های چراگاهی و استفاده از چوب را که از دیر باز بدلیل نیاز صنایع در ۵۰ سال اخیر ابتدا آن را قطب چوب نامیده و با تهیه طرح‌های جنگلداری طی ۶ دهه گذشته، بخشی از منابع این جنگل برداشت شده است.

مهمترین ویژگی‌ها و مواهب جنگل‌های هیرکانی:

- باستانی بودن جنگل‌های طبیعی شمال کشور با قدمت ۲ میلیون سال، پیوستگی و برخورداری از مناطق بکر و دست نخورده، واجد معیارهای ثبت به عنوان میراث طبیعی جهانی: ثبت جهانی جنگلهای هیرکانی در یونسکو: ثبت جهانی در ۱۵ سایت در سطح مجموعاً ۳۰۷ هزار هکتار
- تنوع زیستی بالا بالغ بر ۱۷۰ گونه درخته‌ای و درختچه‌ای، گیاهان دارویی و صنعتی و زیستگاه حیات وحش میزبان بیش از ۲۹۶ گونه پرنده
- تولید و تنظیم چرخه آب در دامنه‌های شمالی و جنوبی البرز در راستای تامین نیازهای آبی بخش عمده ای از جمعیت کشور و نیز تامین و حفظ پایداری تالاب‌های پایین دست و رودخانه‌ها و
- تولید اکسیژن به میزان ۵ میلیون تن در سال
- جذب گرد و غبار به میزان ۱۴۱ میلیون تن در سال
- ذخیره و ترسیب کربن جنگلهای شمالی به میزان ۱۲۰ میلیون تن
- وابستگی معیشت ۱۳۰ هزار خانواده به ارتزاق از این طریق و وجود دام‌های موجود در جنگلهای شمالی کشور
- جاذبه و چشم اندازهای بی نظیر طبیعی در امر گردشگری و طبیعت گردی.

تهدیدات و آسیب‌های جنگلهای هیرکانی:

- تغییر کاربری جنگل و اراضی جنگلی؛
- طرح‌های عمرانی
- معدن کاوی
- توسعه روستاها و سکونتگاهها؛
- چرای بی رویه دام؛

- تصرف عرصه؛
- قاچاق چوب؛
- گردشگری ناپایدار؛
- تغییرات اقلیمی و تبعات آن مانند طغیان آفات و بیماری ها، آتش سوزی های گسترده و خشک شدن درختان

یافته‌های کلیدی و هشدارهای اساسی:

۱. تبدیل شدن آتش سوزی به یک بحران ساختاری و مدیریتی: بررسی‌های دقیق کارشناسی این کمیسیون نشان می‌دهد که پدیده آتش سوزی در جنگل‌های کشور دیگر یک حادثه طبیعی گاه و بی گاه و پراکنده نیست، بلکه به یک «بحران ساختاری و مدیریتی» تبدیل شده که ریشه در کمبودهای قانونی، ضعف در حکمرانی یکپارچه، فقر شدید امکانات و تجهیزات، و غفلت از سرمایه انسانی و مشارکت‌های مردمی دارد.
۲. خطر نابودی غیرقابل جبران (برگشت ناپذیر) اکوسیستم‌های با ارزش: جنگل‌های زاگرس با تاج پوشش ضعیف و جنگل‌های هیرکانی با گونه‌های منحصربه‌فرد که در «آستانه تحمل اکولوژیک» خود قرار دارند. هر آتش سوزی، حتی در مقیاس کوچک، می‌تواند به نابودی غیرقابل جبران این میراث طبیعی بی‌همتا و تنوع زیستی وابسته به آن بینجامد.
۳. تهدید جدی تاب‌آوری سرزمین: تخریب جنگل‌ها به معنای تشدید فرسایش خاک، کاهش کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی، تشدید سیلاب‌های مخرب و در نهایت، تهدید «امنیت غذایی»، «امنیت آبی» و «امنیت زیستی» کشور است. این موضوع به طور مستقیم بر «امنیت ملی و تاب‌آوری سرزمین» تأثیرگذار بوده و غفلت از آن پیامدهای جبران‌ناپذیری در پی خواهد داشت.
۴. ضعف در تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش منابع طبیعی: فقدان برنامه‌ریزی استراتژیک برای بهره‌وری پایدار از محصولات جنگلی (گیاهان دارویی، مرتعی و...) و همچنین هدررفت مستمر سرمایه‌های ملی در اثر آتش سوزی‌ها، کاملاً مغایر با اصول و منویات «اقتصاد مقاومتی» و رویکرد استفاده از مزیت‌های داخلی است.
۵. عامل انسانی؛ محرک اصلی و فقدان فرهنگ سازی مؤثر: بیش از ۹۰ درصد آتش سوزی‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از فعالیت‌های انسانی است. این امر، نشان از ضعف عمیق در فرهنگ سازی، آموزش همگانی و اطلاع‌رسانی مؤثر دارد.

وضعیت آتش سوزی جنگل‌های کشور در سال ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴:

سال ۱۴۰۴ (هشت ماهه): ۲۱۷۷ فقره به وسعت ۵۹,۶۶۵ هکتار

سال ۱۴۰۳: ۲۰۸۰ فقره به وسعت ۴۸,۴۳۵ هکتار

مقایسه: ۵٪ افزایش در تعداد فقرات و ۲۳٪ افزایش در سطح

نقدهای ساختاری و سیاستی شناسایی شده:

بر اساس بررسی‌های انجام شده و اظهارات کارشناسان، نقدهای زیر به سیاست‌ها و عملکردهای کلان حاکمیتی برای مدیریت جنگلها وجود دارد؛

۱. نگاه کاملاً واکنشی به جای پیشگیری:

تمرکز سیاست‌ها صرفاً بر مرحله اطفای حریق و برای پیشگیری، فرهنگ سازی و مدیریت ریسک، برنامه و بودجه مناسبی در نظر گرفته نشده است. سالانه میلیاردها تومان صرف خاموش کردن آتش می‌شود، اما اعتبارات مختصری به پیشگیری و آمادگی اختصاص می‌یابد.

۲. فقدان مدیریت یکپارچه برای اطفای حریق جنگل‌ها:

بیش از ۱۵ دستگاه به طور موازی در موضوع اطفای حریق جنگل نقش دارند بدون آنکه مسئولیت نهایی مشخص باشد. نبود سازوکار هماهنگی مؤثر بین قوای سه‌گانه در این موضوع حیاتی نیز مشهود است.

۳. ضعف در نظام برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی:

موضوع حفاظت از جنگل‌ها در بودجه‌ریزی کلان کشور از اولویت پایینی برخوردار است. اعتبارات پیش‌بینی شده نه تنها کافی نیست، بلکه معمولاً با تأخیرهای چندماهه و گاه تا پایان سال تخصیص می‌یابد.

۴. ناکارآمدی در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین:

علیرغم تأکیدات مقام معظم رهبری بر جهش تولید و استفاده از فناوری‌های نوین، سامانه‌های پایش و اطفای حریق جنگل از استانداردهای جهانی بسیار فاصله دارد.

۵. ضعف در برخورد قضایی با متخلفان:

برخورد قضایی با عاملان آتش‌سوزی عمدی یا سهل‌انگاری که منجر به تخریب گسترده می‌شود، متناسب با شدت جرم نیست.

۶. نبود ساز و کار هدفمند در اعطای مجوز تحت عنوان فروشگاههای چوب که عموماً فروش چوب‌های قاچاق در این مراکز به فروش می‌رسد.

جمع‌بندی و درخواست‌های فوری و راهبردی کمیسیون به منظور عبور از شرایط بحرانی حاضر و حرکت به سمت مدیریت جامع، هوشمند و پیشگیرانه این پدیده:

۱- بررسی فنی، اجتماعی اقتصادی اجرای طرح‌های صیانتی جنگل با مطالعه دقیق و تهیه طرح مستند به ماده ۳۶ قانون برنامه هفتم توسعه

۲- تعریف شفاف مسئولیت‌ها و اختیارات تمام دستگاه‌های درگیر (سازمان منابع طبیعی، ستاد بحران، نیروی انتظامی، سازمان محیط زیست و ...).

۳- ایجاد «ستاد فرماندهی یکپارچه ملی» با اختیارات تام در زمان بحران.

۴- تشکیل «کارگروه ویژه مشترک بین کمیسیون‌های مرتبط»: ارائه راهکارهای هماهنگ، رفع تعارضات

قانونی و پشتیبانی همه‌جانبه از برنامه‌های مقابله با آتش‌سوزی

۵- اعمال نظارت بر تخصیص بودجه و تقویت اعتبارات: با عنایت به نقش مستقیم و مؤثر ریاست محترم

مجلس در شورای عالی هماهنگی اقتصادی، درخواست می‌شود نظارت ویژه و مستقیمی بر گنجاندن ردیف اعتباری

ویژه، مستقل و کافی در لوایح بودجه سنواتی و همچنین تخصیص به موقع، کامل و بدون تنگناهای اداری آن به

عمل آید. تأکید می‌شود هزینه‌کرد این اعتبارات باید بر اساس «اولویت ملی» و تمرکز بر کانون‌های بحرانی و نه

صرفاً بر اساس «اولویت استانی» صورت پذیرد.

۶- ایجاد پیوند استراتژیک میان «امنیت ملی» و «حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی» در گفتمان و

سیاست‌گذاری‌های کلان مجلس: انتظار می‌رود با توجه به جایگاه رفیع و تأثیرگذار مجلس شورای اسلامی، در

سخنرانی‌ها، بیانیه‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان، حفاظت از جنگل‌ها و عرصه‌های طبیعی نه به عنوان یک موضوع

صرفاً زیست محیطی و فرعی، بلکه به عنوان یک «ماموریت ملی» و ضرورت «تاب‌آوری سرزمین» مورد تأکید و

پیگیری قرار گیرد.

۷- تقویت نظام نظارتی و پاسخگویی:

تعیین شاخص‌های عملکردی شفاف برای دستگاه‌ها و الزام به گزارش‌دهی دوره‌ای به مجلس

۸- استفاده از ظرفیت‌های فناوری نوین:

ایجاد سامانه ملی پایش و هشدار هوشمند - تجهیز ناوگان هوایی مدرن برای اطفای حریق

۹- احصاء برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی مبنی بر اقدامات فوری، میان مدت و بلند مدت

۱۰- برنامه ریزی فرماندهی واحد برای هماهنگی درخواست کمک از کشورهای دیگر

۱۱- پیش‌بینی نیازهای اعتباری، زیرساختی با توجه به ضرورت ایجاد پایگاه اطفاء حریق هوایی در کشور

، مخازن آب، استفاده از پهپادهای آتش‌نشان، آتش‌بر، امکانات زمینی پیشرفته، دوربین ورودی‌های مناطق و

روستاها (حفاظتی)

۱۲- بازبینی قوانین مرتبط با مدیریت پیشگیری و اطفای حریق در عرصه‌های منابع طبیعی

۱۳- جمع‌آوری بعضی از درختان خشک شده و افتاده در بستر مناطق حفاظت شده جنگل‌های هیرکانی با

طرح و نظر فنی و اقدام سازمان حفاظت محیط زیست برای جلوگیری از سرایت آتش

۱۴- آموزش تخصصی و تجهیز یگان حفاظت منابع طبیعی و محیط زیست برای اطفای حریق جنگل

۱۵- آموزش جوامع محلی و افرادی که به طرق مختلف از محصولات اصلی و فرعی جنگل استفاده

می‌کنند.